Ağrılardan bəbəkləri daralır,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.
Tanrı, Turqu göndər bura birbaşa,
Yer eləsin barışıqa, barışa,
Tuşlamasın oxu qardaş qardaşa,
Son qoyulsun bu qırğına, savaşa,
Son qoyulsun dalda sözə, qarqışa,
Quruş al ver saxlancıdır sat alda.

XXVI QAPI. Parsdiyar söyləncі

Daryaş baş-baş geyimində oturub,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr,
Çox düşünən az danışar az gülər,
O gümüşdən hörüb tikib başevi,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Asureldən tökmə, tikmə dəf-daraq,
Balasqeldən dörd piltəli qırx çırağ,
Hindeldən də al dəmirdən qab-qacaq,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Sallamalar qırçın-qırçın, mayallaq,
Ağ çinidən yonta qızlar, utancaq,
Alov çəkir ocaqlarda yanacaq,
Bucaqlarda parıldayan yalyaraq,
Qulluqçular boy-buxundan yapalaq,
Ağ daşdandır, yonma daşdan hər dayaq,
Al ipəkdən oturacaq, yatacaq,
Suvaq daşlar, daş döşəmə ağappağ
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Daryaş sanki gözü yaşlı, lılıqlı,
Üç ay, beş ay gəzir başı sarıqlı,
Qaldı yenə Mindiyardan yanıqlı,
Tunqa qancil, Alpisinə qılıqlı.
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.
Asurelin içi, çölü qarışıb,
Qıtlıq çəkib Hindel, üzü qırışıb,
«Gərək indi yenisilə tapışım,
Gedim gərək Misireldən yapışım,

Alpis gəlir, bunu ondan soruşum,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Bir qız ola, ağzı, burnu bal dada,
Naz- qozuyla gedə Tunqu aldada,
Onun ilə qucaqlaşa daldada,
Əkbitənə düşə hay-küy, qan- qada,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Boylu ola, uşaq doğa, bic uşaq,
Bu, Tunq Ərə ola yekə bir yamaq,
Bunu bilə hər ev, hər yurd, hər bucaq,
Gedim, deyim yalan sayaq, düz sayaq,
Min diyarda o baş başı olacaq,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Dörd oğlu var, yox birində qanacaq,
Oğul demə, dörd itgin de, dörd qaçaq,
Sabah burda kim baş başı olacaq,
Tunq çökəcək böyüyəndə bic uşaq,
Mən uşağı böyüdərəm şah sayaq,
Biz şah olluq, Tunq Ər isə oyuncaq,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Tunqu yıxmaq, ən yaxşı yol bu yoldur,
Bir də gördün o bic uşaq şah oldu,
Görüm onda min diyardan nə qaldı,
Tunq bu sayaq bir də gördün qocaldı,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Besyar söyləncі

Axtarırdı Daryaş ucu-bucağı,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar.
Yol gəzirdi Tunqu yıxıb sürüsün,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar.

Çağırtdırdı Besyar qızı qulluğa,
Dedi:- Besyar, gəl son qoyaq dulluğa,
Yoxsulluqdan çıxaq böyük bolluğa,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar.

Düşünürdü, axtarırdı başqa yol,
«Elçiçək var, Dəmirqızla, dörd oğul,
Bunların da hər birisi bir nağıl»
El deyib ki, gücsüz olan bic olar.

Sonra Daryaş dedi ona oyunu,
Adlandırdı ata, ana soyunu,
Dedi:- Sən də alacaqsan payını,
Şah olanda çaldıraram toyunu,
Oxşayaram göz oxşayan boyunu,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar

Besyar qızın üzü yandı, alışdı,
Göy gözləri ulduzlar tək sayrışdı,
İçi, üzü bir birinə qarışdı,
Sonra durub baş başıdan soruşdu,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar

Dedi:- Daryaş, bu sevgimiz nec olsun,
Necə olar səndən uşaq bic olsun,
Başım üstə qılınc olsun, güc olsun,
Ya açılsın bir gün bu iş heç olsun,
Sevgimiz də sönsün, bütün qıc olsun,
Sonra Tunq Ər bizə qarşı öc olsun,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar

-Mən deyəni etsən işlər düzələr,
Kül altında qalan odlar közərər,
Biz olarıq təzə gəlin, təzə ər,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar.

Besyar boylu bir dul idi, körpəsiz,
Üzü, gözü kirşansızdi, sürməsiz,
Əynindəki tikililər düyməsiz,
Evi yoxsul, döşəməsi gəbəsiz,
Tək qalmışdı o atasız, nənəsiz,
O sevirdi baş başını heçnəsiz,
El deyib ki, gücsüz olan bic olar

***

Besyar gəldi evə, vay-vay ağladı,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.
Dedi, “bunla çökməz böyük Mindiyar,”
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.
Çox götür-qoy etdi gecə bu işi,

Gedə bilməz gördü belə yerişi,
“Getdim necə Tunq Ər ilə görüşüm,
Mən bu işə hansı üzlə girişim”,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

Dedi, “Çətin mən bu işdə bic olam,
Mən boylu bir qadın, həm də bir dulam,
Bu, oxşayır çox gülməli nağıla,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

Mən görürəm o sevməyir heç məni,
Başqa yerə o göndərir bic məni,
Görünür ki, Daryaş sayır gic məni
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

Getməsəm də məni öcsüz qoymaz o,
Acıqandır, yerdən, qandan doymaz o,
Şahlıq güdür, sevgi-mevgi saymaz o,
Sevgiliyə, sevimliyə uymaz o,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

Bir də bizə pis olmayıb Mindiyar,
Yuxarıdan buna baxan Tanrı var,
Biz Hindeldən gələnlərik, qaçanlar,
Bizə yeyə, qayğı olub Mindiyar,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

Baş götürüm hara qaçım onda mən,
Çox pis günə qaldım deyən sonda mən,
Daryaş qandır, çapalaram qanda mən,
Çalış olma başqa əldə oyuncaq.

***

Çox düşündü Besyar, yordu günləri,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.
Besyar qaçdı Darvidelə gecəykən,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Sanna, Balaşq evlənmişdi bir ildi,
O anaydı, bu da yaxşı ər idi,
Döyüşlərdə ikisi də nər idi,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin,

O başına gələnləri danışıdı,
O Balaşqdan iki əlli yapışdı,
Sanna özü bu işlərə qarışdı,

Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Dedi:- Besyar, get Tunqa de bunları,
O şişirdir, öyür sizin diyarı.
Tökür tay- tay üstünüzə yox- varı,
Vergi vermir, nə el, nə gənc, nə qarı,
Biz qıtlıqdan saralmışıq, sap-sarı,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Besyar ayıq qonşulardan çəkindi,
Çox düşündü, güc – dözümü tükəndi,
Başsız qaldı, öz özünə, söykəndi,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.
Sanna dedi:- Besyar, geri qayıt sən,
Daryaşa de, mən boyluyam, keyəm mən,
Uzaqlaşa bilməm çox da yerimdən,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Besyar gecə Parsdiyara qayıtdı,
Baş evdəki yatanları ayıltdı,
Sözlərilə Daryaş şahı sarsıtdı,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Daryaş dedi:- Ya ketmək var, ya ölüm,
Besyar qaldı şah önündə bükülü,
Getmək, ölmək arasında ikili,
Bərk tutduğu bağlar bir bir sökülü,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Dedi, “Gedib Tunqa deyim düzünü,
Mən qatdayım Tunq önündə dizimi,
O eşitsə mənim doğru sözümü,
Görsə mənim qanlı, yaşlı gözümü,
Irəliyə atar Tunq Ər özünü,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Bu olmasa, aldadaram hamını,
Deyərəm ki, alçaldıblar sayğını,
Kəsibdilər mənə qarşı qayğını,
Aldadıblar bu kimsəsiz qadını
Bağlayıblar dörd bir yandan qapını,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Ya deyərəm mən boyluyam Alandan,
Alan məni aldatmışdır yalanla

Qayıdarsan – dedi-uşaq olanda,
Hər bir yolda öz yolu var hərənin.

Besyar, Tunqər söyləncі

Yola düşdü Əkbitinə gecə ikən,
Ağır işə getmə iki ürəkli.
Üç gün çapdı dördtəkərli, beşatlı,
Ağır işə getmə iki ürəkli.
Onu qoyub Əkbətinə, getdilər,
Daryaşlılar qaçıb gözdən itdilər,
Gizli gəlib gizli yoldan ötdülər,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Biri gəldi, yaxınlaşdı Besyara,
Dedi:- Bacı, bura hara, sən hara,
Burda qaşov çəkir beş yüz yaraqlı,
Başçıların mindikləri atlara,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Buralara atlı gəlir hərdən bir,
Sən kiminin yeri bura deyildir,
Kimliyini nə aç, nə de, nə bildir,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Besyar dedi:- Kim deyiləm, kimsəsiz,
Biz yaxınıq lap yaxınıq doğma biz,
Tunq Ər Alpan qaynatamdır bir ildir,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Çatan kimi bu söz böyük Tunq Ərə,
Tunq Ər özü gəlib çıxdı bu yerə,
Dedi:- Kimsən qızım, yolçu günündə,
Dedi, soyun, kökün çatır kimlərə.
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Tunqu görüb Besyar birdən bayıldı,
Bir gün sonra o Başevdə ayıldı,
Dedikləri hər bir yerə yayıldı,
Baş- başının o, gəlini sayıldı,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Tunq Ər Alpan çətin işə qalmışdı,
Çox yaxınlar gəlib bura dolmuşdu,

Hamı sanki gözlə qulaq olmuşdu,
Ağır işə getmə iki ürəkli.
Bu qayğını görüb Besyar ağladı,
Göz yaşını güclə güclə saxladı,
Dedi:- gəldim, sizi bir də yoxladım,
Mən bir daha sizə könül bağladım,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Qoy deyim mən kimliyimi bu başdan,
Mən gəldim ki, sizə deyim yavaşdan,
Mən boyluyam Alandan yox, Daryaşdan,
Atam anam ölüb gedib savaşda,
Mən kimsəsiz bir qadınam bu yaşda,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Göndəriblər bura məni bicliyə,
Ara vurum, mən son qoyum dincliyə,
Öc öyrədim yeniyetmə gəncliyə,
Mindiyarı yola salım heçliyə,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Besyar bir bir olanları danışdı,
Səs-küy qalxdı, bir- birinə qarışdı,
Hərə ondan bir yenilik soruşdu,
Biri küsdü, çoxu onla barışdı,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Tunq Ər dedi:- qızım yoxdur, qızım ol,
Sən bu gündən Daryaşin yox, bizim ol,
Dirriyinə ana, yiyə özün ol
Ağır işə getmə iki ürəkli.

Sevincindən Besyar özün itirdi,
Ağlar –ağlar tez- tez kökus ötürdü,
Dedi, "İşi mən yerinə yetirdim,
Ağır işə getmə iki ürəkli.

***

Ancaq onu istəməz də var idi,
Heç bir işdə hamı səs-bir olanmaz.
Ağız əyib, deyinirdi neçəsi,
Heç bir işdə hamı səs-bir olanmaz.
Dilləşirdi burda zənginsayaqlar,
Baxıb, susub gözləyirdi qonaqlar,
Udqunurdu tez- tez iri qırtlaqlar,
Dinməyirdi hələ beli qatdaqlar,

Palazlar da qaynaşırdı boyaqlar,
Çiçək dolu qızıl, gümüş bardaqlar,
Yanmaqdaydı orda-burda ocaqlar,
Heç bir işdə hamı səs- bir olanmaz.

Tunq Ər dedi:- Dib daşımız barışdır,
Baş yolumuz yürüş deyil, duruşdur,
Ilk andımız qan qadadan qaçışdır,
Heç bir işdə hamı səs bir olanmaz.

Dedi:- Baxın, Parsdiyar da ucalıb,
Ancaq bizdən baş- başısı öc alır,
Dedikləri iki üzlü, haçalı,
Yoxdur onun barışıqa maçalı,
Heç bir işdə hamı səs- bir olanmaz.

Dalğalansın Mindiyarın bayrağı,
Gəlsin onun Buzboğazdan sorağı,
Boldur atı, yemi, yunü, yarağı,
Qarayağı, durudaşı yaylağı,
Gönü, dəni, tikmə-tikmə bel bağı,
Bol çörəyi, əti, otu, otlağı,
Heç bir işdə hamı səs bir olanmaz.

Gücdəbir söyləncі

Ağ üz dedi:- Oğlum, yenə ayıq ol,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Göz qoy, gör, o hansı yuva quşudur,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.

Besyar çox da pisləyibdir Daryaşı,
Yazıq deyir o özünə sözbaşı,
Ola bilər bunlar ilə yanaşı,
Dibdə o qız qızışdırır savaşı,
Qadın sevir, tök üstünə daş-qaşı,
Ya da sən tap bir yoxlanmış yüzbaşı,
Besyar olsun yüzbaşının yoldaşı,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

Ola bilər bicdir, yazıq görünür,
Ola bilər gizli bizi öyrənir,
Bilə-bilə Mindiyara söykənir,
Hər sözündə öz özünə güvənir,

Gah ağlayır, gah əzilir, ərinir,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

Çox söz dedi Tunqa o gün Ağüzər,
Tunq da uddu o sözləri bir təhər,
O düşündü, "Qancıldırsa qız əgər,
Söküləcək onda bir də çəpərlər,
Başımıza nə gələcək, gör nələr,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

Əkbətində yüzbaşıydı Gücdəbir,
Ayıqlıqda, igidlikdə mindəbir,
Düyüşlərdə qılınc idi, ox dəmir,
Dinclikdə də yoxdu onda səs-səmir,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

Gücdəbiri çağırtdırdı yanına,
Tunq söylədi:- Göz ol o tək qadına,
Onu qoru, güd, boyludur, gənc ana,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

Yurd yerinə apardılar Besyarı,
İkisinə bir ev verdi bir qarı,
Onlar iki, Besyar isə bir yarım,
O boyludur, qarnı dikdir, qabarıq,
Yüzbaşının boyu ondan yuxarı,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür,
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

On gün gəzdi, susdu yurda köçənlər,
Gedib birgə arpa, buğda biçənlər,
Özlərinə yeni bir yol seçənlər,
Bardaqlardan damcıyla su içənlər,
Üzdə hər nə görürsənsə örtükdür.
Görünməyən nə var kökdür, kötükdür.

***

Hər gün gördü işdə onu Gücdəbir,
Evdə, işdə, çöldə, çalış bir cür ol.
Gördü qonaq nə bic, nə də öc deyil,
Evdə, işdə, çöldə, çalış bir cür ol.

O Besyarı, Besyar onu bəyəndi,
Ürəkləri birgə vurdu, döyündü,
Ancaq qarı bunca hər gün deyindi,
Evdə, işdə, çöldə, çalış bir cür ol.

Ürəklərdə qorxaq sevgi süründü,
Üzlərdəki çox qırışlar göründü,
Gözlər, sözlər sevinclərə büründü,
Evdə, işdə çöldə çalış bir cür ol.

İkisi də dedi, gedək evlənək,
Sevgi varsa sevgililər bir gərək,
Sevgimizə bir ağlayaq, bir gülək,
Mindiyarın sayğısını biz güdək,
Evdə, işdə çöldə çalış bir cür ol .

Evləndilər, ancaq ayrı yatdılar,
Sevgi, sevinc dənizində batdılar,
Günlərini bir-birinə qatdılar,
Evdə, işdə çöldə çalış bir cür ol.

Tunq eşitdi bunu, susdu bir ara,
Ürəyində inam artdı Besyara,
Üzük, sırğa göndərtdirdi onlara,
Xalça, palaz, asqı, qoyun, malqara,
Evdə, işdə çöldə çalış bir cür ol.

Dedi: “ Bir az gözləsinlər, yay olsun”,
Dedi: “ uşaq doğulanda toy olsun”,
Saz çalınsın, qopuz dinsin, hay olsun,
Qan qarışsın, eldə yeni soy olsun,
Oğlan olsun, igid hündürboy olsun,
Evdə, işdə çöldə çalış bir cür ol.

***

Alpis yenə qıtlıq qatdı Minelə,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı pis.
Alpisin də pislik idi uyuşu,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Unuduldu bircə ildə toy – düyün,
Artdı, aclıq azlıq, qıtlıq günbəgün,
Unuduldu uşaq, sevgi büsbütün,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı pis.

Odərpayın səsi göyə çatmadı,
Gecələri Tunq Ər alpan yatmadı,
Yalvarışla arpa, buğda artmadı,
Alpis qancil, ona söz – möz çatmadı,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı pis.

Besyar çıxdı dağ döşünə, yaylağa,
Üzü quylu o sərildi torpağa,
Ağlar, ağlar əl gəzdirdi otlağa,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Dedi: - Tanrım, məni pisgün yaratdın,
Günlərimi, aylarımı qaraltdın,
Yeniyetmə olan kimi qocaltdın,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.
Səndən bircə gözləməm var, istəyim,
Sənsən mənim sarsılmayan dirəyim,
Sənə kəsi balam, ərim, ürəyim,
Yoxa çıxıb elin suyu, çörəyi,
Qıtlığı poz, qovla Alpis köpəyi,
Sınsın onun qanadının lələyi,
Mindiyarın açsın gülü, çiçəyi,
Hər dillinin uyuşu var, yaxş, pis.

Besyar üç gün üzü quylu uzandı,
Hamı baxdı, ağlamaqdan usandı,
Dürdüncü gün çatdı göyə qız andı,
Bulud gəldi, yay silkəndi, yazlandı,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Yağış yağdı, sel – su üç gün, üç gecə,
Ağlar gözlər, sözlər döndü sevincə,
Son qoyuldu evlər yıxan gilincə,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Bu gözlənməz sorağ çatdı Tunqərə,
Tunqər gəldi qıtlığ vurmuş yerlərə,
Sağ ol dedi o Besyara yüz kərə,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Dedi, Tanrı yerə baxıb silkəndi,
Yağış tökdü, çala-çuxur gölləndi,
Quraqlıqlar bulud əmdi, gülləndi,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Gücdəbirə dedi:- Güc var, güc səndə,
Uşaqları götür, gətir başkəndə,
Qarşılasın sizi ellər gələndə,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Bir ay keçdi, Besyar dağdan enmədi,
Besyar burdan Əkbitənə dönmədi,
Susdu, qaldı, danışmadı, dinmədən,
Hey ağladı öz içində sönmədi,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.
Dedi:- Tanrı, səndən bir də güc allam,
Dedi, Alpis, səndən qanlı öc allam,
Qallam burda, tək başına köç ollam,
Hər dillinin uyuşu var, yaxşı, pis.

Turqər söyləncі

Besyar qalır dağ döşündə, yaylaqda,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.
Bir yaşında körpəsinə ad qoyur,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

Turpar bala gecə gündüz yuxulu,
Mindiyarın, Parsdiyarın oğulu,
O anadan ikidamar doğulub,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

Süd əməndə anasının döşündən,
Süd tökülürTurparın süd dişindən,
Gücdəbir də əkin-biçin işində,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

Otlar burda sürü, naxır, ilxılar,
Başı üstə qartal, quzğun, qırğılar,
Burda gələr Turparərə duyğular,
Onu alar öz quyluna qayğılar,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

On yaşında Turpar boyda ərləşir,
Gücdə, at, ot işlərində nərləşir,
Bir çiynində iki qoyun yerləşir,
Qara saçlar buruq- buruq gurlaşır,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

Ata deyir:- Bu uşaqa göz dəyər,

Bir qoruyaq onu gərək bir təhər,
Qorxuludur burda sağ, sol, həndəvər,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

Ana deyir:- İgid yaşa, a Turpar,
Qaş gözündə sənin qıztək çəkim var,
Daryaş səni oğurlayar, aparar,
Ağlar qalar anan, atan Mindiyar,
Ayrılığın onda məni yandırar,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin,

Ancaq Turpar bu sözlərdən qorxmadı,
Daryaş kimdir, Parsel nədir, baxmadı,
«Ana» deyib öz yolundan çıxmadı,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin,

Sürü, naxır, ilxı qovur çöllərə,
Döş qabardır küləklərə, yellərə,
Dayan deyir çaylar aşan sellərə,
Özlüyü var suyu, otu hər yerin.

***

Bir gün biri yaxınlaşdı Turpara,
Nə gözləsən bir gün çıxar qarşına.
Dedi:- Məni bura Daryaş göndərib,
Nə gözləsən bir gün çıxar qarşına.

Turpar dedi:- Daryaş kimdir, sən kimsən,
Minelliyəm, yaraqlıyam, qoca, mən,
Get anamdan soruş məni, istəsən,
Nə gözləsən bir gün çıxar qarşına.

Daryaş idi, başqa adda gəlmişdi,
Özgə görkəm, başqa atda gəlmişdi,
Oğlu boya çathaçatda gəlmişdi,
Öz suyu var suyu, otu hər yerin.

***

O gəlmişdi öz oğlunun dalınca,
Ata, bala bir-birini tapınca,
Daryaş birdən əl atmışdı qılınca,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.
Daryaş belə düşünmüşdü qorxaraq,
Turpar güclü bir igiddir, çox qıvraq,
Bir gün o da öz yolunu azaraq,

Atasının üstə gələr çaparaq,
Lapdan onu daldan vurub yıxaraq,
Parsdiyarın şahlığına çatacaq,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

Onu gərək başa salım, aparım,
Mindiyarın torpağından qoparım,
Odur indi mənim ən son taparım,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

O gəlmişdi başqa adda, görümdə,
Turparını oğurlasın yerindən,
Gəlib görüb sarsılmışdı dərindən,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

Daryaş dedi:- gedək, atan gözləyir,
O Mineli, Mindiyarı pisləyir,
Atan səni öz yurduna səsləyir,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

Turpar dedi:- Mənim atam burdadır,
Başqa atam yoxdur, varsa hardadır,
Bir daryaş var, gözü yerdə, vardadır,
Başı yekə, ürəyisə xırdadır,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

Daryaş kimdir, Mindiyara göz tikib,
Neçə kərə Turq önündə diz çöküb,
Eşitmişəm onu yenə qan çəkir,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

Daryaş durub qızarmışdı acığdan,
Düşünürdü, nə vecsizdir bu oğlan,
Gərək onu mən qaçırım buradan,
Nə gözləsən çıxar bir gün qarşına.

***

Daryaş qılınc sıyıraraq bozardı,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Yaraladı o Turparın döşünü,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.

Bir də vurdu, qılınc dəydi çiyninə,
Qan fışqırdı balasının əgninə,
Yandı ata bu oğlanın gününə,
Qan sıçradı sanki ata beyninə,

Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

Turpar deyil, ata özü yıxıldı,
Gözü, başı, döşü birdən sıxıldı,
Çapaladı, əl – ayağı yığıldı,
Bir səs gəldi, onun səsi boğuldu,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

-Daryaşa de, mənim atam Gücdəbir,
Anam minlər içində də mindəbir,
Ölkəm mənim əl çatmayan gündədir,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

Üç ay keçdi sağalmadı yarası,
Gördü ağır yara alıb balası,
Əl qaldırdı göyə yenə anası,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

Dedi:- Tanrım, qapalıdır bu uşaq,
Turpar haçan necə sağlam olacaq,
Demir kimdir onu vuran bu sayaq,
Deyən çatmır onda hələ qanacaq,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.
Çox keçmədi Turpar durdu ayağa,
O sarıldı ağır, iti yarağa,
Çıxdı getdi at belində ovlağa,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

Güddü onu addım-addım Gücdəbir,
Dedi, görüm hara gedir bu kəndir,
Görüm onu vuran kimdir, nəçidir,
Ata əli hər bir əldən ağırdır.
Ata əli çörək, paltar, nağıldır.

***

Turpar gedir, sağa-sola baxmayır,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.
Gücdəbir də arxasınca pusquda,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Görür bir qız su götürür bulaqdan,
Ona baxır Turpar bir az uzaqdan,
O gözləyir, durub səsdə - qulaqda,
Körpə edib buzəkçəni qucaqda,
Qız qıyqacı baxır ona qıraqdan,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Turpar deyir:- Mən azmışam haçandır,
Parsdiyarın yolu, söylə, hayandır,
Qız deyir ki:- Ora yollar yamandır,
İndi yollar pisdir, çəndir, dumandır,
Gözlə bir az, dincəl, atı dayandır,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Alpis gəlir, durur qızla yan-yana,
Deyir: «Turpar, sən gedirsən hayana,
Yol burdandır, atı döndər bu yana,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Kimsən deyir- qız – ay gözə görünməz,
Gün dönməzdir, çay dönməzdir, yol dönməz,
Pis yoldasan, öz yoluna sən tələs,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.
Alpis deyir: «Vayzaqlama gözəl qız,
Mən düz, doğru yol, gedirəm, mən yalnız,
Mənim yolum qorxusuzdur, dumansız,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Qız deyir ki,- oğlan, qardır o yollar,
Bu yandadır sən soruşan Parsdiyar,
Bu Alpisdir, Şimşəkquyruq atı var,
Gələr çölü, yalı, yolu odlayar,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Bir səs gəlir, yer-göy sanki titrəyir,
Mənəm Alpis- deyir- atı ləhləyir,
Yandan çıxır birdən birə Gücdəbir,
Onun köksü sanki tuncdur, daş-dəmir,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Deyir:- Alpis, səni çoxdan gəzirəm,
Orda-burda itdiyini sezirəm,
Qıtlıq, aclıq, varlığına dözürəm,
Tökdüklərin qan içində üzürəm.

Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Düş atından, görün, çıxaq vuruşaq,
Qılınc, toppuz döyüşündə yarışaq,
Ölsək gedib ölülərə qarışaq,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Alpis çəkir aralığa çovğunu,
Sonra səpir meşələrə yanğını,
Qovur ora-bura qanlı qırğını,
Görməsə də Turpar gözlə azğını,
Qılınclayır yan-yörəni, yaxını,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Alır çovğun, yanğın, qırğın çölləri,
Həm yandırır, həm dondurur gülləri,
Pəltək qoyur ağızlarda dilləri,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.
Birdən Turqun səsi gəlir uzaqdan,
Şimşək qopur əlindəki yaraqdan,
Şimşək atın kişnərtisi oylaqda,
Alpis görüb onu qaçıb bayaqdan,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Alpis qaçır, çovğun, yanğın dayanır,
Meşə, bulaq al işığa boyanır,
Otlar, güllər donmuş idi, oyanır,
Süpürləmə getmə, yolu azarsan.

Qoca sevgisi söyləncі

Turq danışır, danışdırır onları,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.
Hamı Turqun qabağında baş əyir,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

Turq söyləyir:- Alpis qopub yerindən,
Gəlir gizli Üstyerə də o hərdən,
Yanır, donur buralarda çöl, çəmən,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

Deyir Turpar, mənim yolum daş- kəssək,
Mən gedirəm Pasdiyara, gəl gedək,
Mənim yolum Parsdiyardan keçəcək,
Daryaşı da orda görüm mən gərək,

Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

Turq deyir:- Qız, bizə söylə adını,
-Atam mənim Sona qoyub adımı,
Tanrı bala, duza qatıb yurdumu,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

Turqla Turpar yola düşüb gedirlər.
Çapıb çapıb onlar gözdən itirlər.
Çayı, gölü, dağı, düzü ötürlər,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.
Gücdəbirsə yerə əyir başını,
O, evinə qayıtmaqdan daşınır,
Yola düşüb qovur istək quşunu,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

Sona diki yavaş-yavaş tək qalxır,
Buzəkçədən damla-damla su axır,
Qız yorğundur, düşüncəli, yol ağır,
Ağaclardan yarpaq yağır, gül yağır,
Tanrı çatır son ayaqda yardıma.

***

Turq soruşur kimliyini Turparın,
Kimlik qılınc tutarında yazılar.
Dedi:- Döyüş işlərində necəsən?
Kimlik qılınc tutarında yazılar.

Danışıqdan bilir Turpar qoçaqdır,
Haradasa bir az sınıq sayaqdır,
Yaşı azdır, boyu enməz bayraqdır,
Gəncdir ancaq dayaqsıza dayaqdır,
Kimlik qılınc tutarında yazılar.

***

Axşam üstü bir daxmaya çatırlar,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.
Qapı döyüb içəriyə girirlər.
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Görürlər ki, yanır, sönür bir soba,
Üzüquylu düşüb qalıb bir qoca,
Hər yer boşdur, lütdür, yoxsul, yalıncaq,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Görürlər ki, qoca ölüb acından,
Yaşı çoxdur, doxsan olar azından,
Paslı qurum, torpaq vardır saçında,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Aparırlar, yeri yüngül qazırlar,
Basdırırlar son evində, susurlar,
Dörd bir yanı gəzib yer-yer busurlar,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Gəlirlər ki, bağlasınlar daxmanı,
Öz yerinə qoyub beli, yabanı,
Söndürsünlər ocaqsayaq sobanı,
Görürlər ki, qoca dim-dik dayanıb,
Bərk tutubdur əlindəki payanı,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Qoca deyir:- Yaxşı ərlər, sağ olun,
Belə olar yaxşılığın düz yolu,
Qazdığınız sonev artıq boş qalıb,
Kimsə məni ordan çəkib çıxarıb,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Siz gəlməmiş sizi gələn görmüşəm,
Mən özümü ölülüyə vurmuşam,
Sizə sınaq yoxlaması qurmuşam,
Uduq dərib öz qınıma varmışam,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Siz necə də yaxşı adam çıxdınız,
Pisliklərin dam – daşını yıxdınız,
Siz kimsəsiz kimi mənə baxdınız,
Yaxşılıqla məni bir də doğdunuz,
Acgözlüyü, dargözlüyü boğdunuz,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Turqər dedi:- Danış, qoca, yaxşı ol,
Acgözlüyə, dargözlüyə qarşı ol,
Gəl Minelə, Mindiyara qonşu ol,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

***

Qoca dedi:- Mən çox zəngin ər idim,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Üç oğluma verdim bütün varımı,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Mən tək qaldım, orda-burda darıxdım,
Alpis girdi ürəyimə, karıxdım,
Bir qız gördüm bağda, yaman duruxdum,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Biz görüşdük iki kərə, üç kərə,
Çiynim, burnum qalxdı, dəydi göylərə,
Nəyim vardı verdim isti yellərə,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

O bir dedi, mən bir dedim, qovuşduq,
Bir-birinə qatışaraq öpüşdük,
Tanış – tunuş yanından dik sovuşduq,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Evlənərək düşdüm sevgi yoluna,
Batdım qadın şirinliyi balına,
Bir gün gəlib o qız girdi qoluma,
Dedi, ölsən, nə qalacaq duluna,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Dedim, gözəl bunu sonra bilərik,
Varlanarıq, biz də zəngin ölərik,
Altyerdə də birgə deyib gülərik,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Oğullarım məni yazıq gördülər,
Mənə qızıl, gümüş, quruş verdilər,
Gedib yenə qınlarına girdilər,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Ancaq qadın sökdü hər gün böyrümü,
Əyri qoydu tez-tez düzü, əyrini
İrəliyə düşən yoxsul gerini,
Gözə soxdu məndən çox-çox yerini,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Sonra dedi:- Gərək səni qorxudam,
Üç qardaşın evlərini dağıdam,
Qanlarını su yerinə axıdam,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Sonra gördüm gündə birin aldadır,
O yaramaz əyri-üyrü yoldadır,
Varım gedib, əlim quru koldadır,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Gördüm mənə oğullarım gülürlər,
Onlar sanki hər bir şeyi bilirlər,
Utanırlar, diri ikən ölürlər,
Çox qonaqcıl olur yoxsul daxmalar.

Qoydum, qaçdım, gəldim, düşdüm buraya,
Daş-daş tikib girdim yoxsul daxmaya,
Üz çevirdim mən özgəyə, doğmaya,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Bir gün getdim, sonev qazdım özümə,
Tanrı baxdı, güldü qara üzümə,
Yer altında saxlanc dəydi gözümə,
Gücüm artdı, dözüm gəldi dizimə,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Dedim tanrı, qoy hamını yoxlayım,
Gələnləri bir-bir qonaq saxlayım,
Yaxşıları qucum, pisi dağlayım,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Ölülüyə vurdum tez-tez özümü,
Hər qonağın görüm iç, çöl üzünü,
Mən eşidim atda-butda sözünü,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Gələn gördü mən ölmüşəm gərildi,
Ölüydüsə ölü görüb dirildi,
Evi çapdı, getdi, gözü bərəldi,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Çoxu gördü, basdırmadı yoxsulu,
Neçəsi də yazıq, ortaq, asılı,
Neçəsi də boş qayıtdı, küsülü,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Birdən birə siz gəldiniz, siz, qoşa
Deyin, necə dirilməsin bu qoca,
Bu ürəklə gələn, səni min yaşa,
Hələ vardır yaranışa yaraşan,

Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Sonevimdən sıçrayaraq çıxdım mən,
Sizdən qabaq döndüm bura yenidən,
Siz var olduz, mən qoca da dəyişkən,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Oğullarım gəlib məni tapacaq,
Saxlanc isə sizə, sizə çatacaq,
Siz kimiyə çata bilər o ancaq,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Gedək, sizə onun yerin göstərim,
O sonevdə saxlanc yeri çox dərin,
Ya da sizə beş at yükü göndərim,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Turqər dedi:- Yaşa qoca, yüz belə,
Yaşamağa gücün, sevgin var hələ,
Çətinlikdən çıxıb verək əl-ələ,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.
Biz gedirik çoxlu saxlanc açmağa,
Sənin kimi qocaları qucmağa,
Qartal kimi yaşamağa, uçmağa,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Saxlanc qalsın, gərək olar çoxuna,
Saxlanc dönsün su yoluna, arxına,
Alma, ərik, armud, üzüm bağına,
Zəngin olmaq qısmır olmaq deməkdir.

Gücdəbir söyləncі

Sağollaşıb yola düşüb gedirlər,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.
Yoldakılar iki deyil, üç idi,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Bilmirdilər dallarınca yerbəyer,
Addım-addım gizli gəlir Gücdəbir,
«Turpar kimdir, oğlum deyil, bəs nədir,»
O, Turparı qaytarmağa tələsir,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

O görmüşdü, axşamçağı otlaqda,

Bir ölünü gətirirlər qucaqda,
Çəkilərək gizlənmişdi bucaqda,
O baxmışdı qazha- qaza, uzaqdan,
Basdırdıqdan sonra düşüb ayaqdan,
Qayıdırlar yorğun-arğın o ancaq,
Görmüşdü ki, yer tərpənir bayaqdan.
Ölü sağdır, o çırpınır torpaqda,
Yeri qazıb gizlənmişdi qıraqda,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

İndi gedir dallarınca taq-taraq,
Gedənləri addım-addım busaraq,
Düşünürdü, inanmırdı o ancaq,
Turpar gedib oğul sayaq, ər sayaq,
Atasının Baş evində qalacaq,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.
Düşünürdü, oğurlayıb qaçaram.
Quşa dönüb Mindiyara uçaram,
Tək ananın ürəyini qucaram,
Toxdaq ollam ona, inam saçaram,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Parsdiyarı tanınmırdı o öndər,
Parsellilər görməmişdi belə ər,
Belə oğlu, belə atı, yal-yəhər,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Daryaşərə sorağ gəldi o başdan,
Nə deyinib doymayırsan qarğışdan,
Turqər gəlib bizə qonaq yağışda,
O gözləyir, dayanıbdır çıxışda,
Daryaş Turqu qarşıladı çıxışda,
Turparı da o qıyqacı baxışla,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Daryaş güldü, döndü qızmış bir kələ,
Dedi:- böyük yarıtanrı, bax belə,
Gəlibsənsə, gəl biz verək əl-ələ,
Alpis gəlib yenə çıxıb Parselə,
Gir könlünə, ürəyini al ələ,
Ola bilsin danışıqsız düz gələ,
Unut öcü Tanrı verən güc ilə,
Keçmişləri, olmuşları ver yelə,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Turqər dedi:- Daryaş, səndə dilək yox,
Sən dartdığın o buğdada kəpək yox,
Alpis ərdir, onda saqqal, birçək yox,
O Tanrıdır, ancaq onda ürək yox,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Düz deyirsən, gəl, biz tutaq qol-qola,
İkimiz də addımlayaq bir yola,
Mindiyarda, Pardiyarda bir olaq,
Onda ölkə dinclik tapar, güc alar,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.
-Sən tutubsan bu ölkəni dörd əlli,
Özbaşına burax bizim Parseli,
Birləşdirmə öz dilinlə bu dili,
Mindiyardan sayma, bilmə hər eli,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Sən buraya barışığa gəlmisən,
Ya yenə də çarpışmağa gəlmisən,
Ya vergidən yapışmağa gəlmisən,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Qoy Turparı burda, özün sovuş get,
Sən onunla sonda bir də görüş get,
Burda daha yoxdur döyüş, vuruş, get,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Turpar dedi:- Turq ölkəyə atadır,
Mindiyarda, Parsdiyarda doğmadır,
Minel dəniz Parsdiyarsa damladır,
Özün şahsan, sözlərinsə yorğadır,
Mən qalmaram burda, bura qabadır,
Bu baş evdə gözlər acdır, dombadır,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

Daryaş dedi:- Qalacaqsan burada,
Besyar ilə biz tutaşdıq arada,
Anan alıb səni çıxdı aradan,
İndi sən öz ayağınla gəlmisən,
Gəlmisənsə gəl, dur bizim sırada,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

- Sən gəlmişdin Əkbitənə gizlicə,
Məni vurdun, qaçdın, getdin o gecə,
Üç il yatdım, döndüm qanlı gülüncə,

Gəldim gördüm şah Daryaşı mən təkcə,
Demə Daryaş sən özünsən, a nərçə
Düşüb indi içərinə vic-vicə,
Tanrı gülür səndə olan bu öcə,
Bir üzdədir, yüz boyada yaranış.

***

Turq söylədi:- Turpar, otur yerində,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.
O atadır, sən oğulsan, unutma,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Daryaş coşdu, Turpar üstə yeridi,
Oturanlar qorxub birdən kiridi,
Hamı sanki yumaqlandı, əridi,
Daryaş aldı onu yerlə sürüdü,
Hər bir yanı haray, səs-küy bürüdü,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Elə bu an içəriyə girdi o,
Bunu görüb tunc köksünü gərdi o,
Ata, bala arasına girdi o,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Gücdəbiri Turqla, Turpar tanıdı,
Qara gözlər acıqlıydı, qan idi,
Bu, atayçün ölüm idi, son idi,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Dedi:- Daryaş, mənəm onun atası,
Sənsə, toysuz bir kəbinin buğası,
Qaçdı Besyar, oldu Minel sonası,
Qulağında qoşa öyüd sırğası,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Ver oğlumu, ya da əl at qılınca,
O elə də sısqa deyil, yarımcan,
O güclüdür, səndən gücə qalınca,
O itməyib döndərəsən tapınca,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Gəl vuruşaq, elin budur düz yolu,
Qoy bəllənsin iki yerin bir oğlu,
Ürəyimdə ata sözü dop-dolu,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.
Bir ağsaqqal durub dedi:- Dayanın,

Özünüzə gəlin, artıq oyanın,
Qorxu, ürkü alıb, baxın, hər yanı,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Turqər dedi:- Turpar, bura gəl, otur,
Ata ola bilməz sənə hər qotur,
Iki atan vardır sənin, doğrudur,
Bundan sonra mənəm atan, ay oğul,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

Oturanlar qurudular, qaldılar,
Turq ataya bunca vurğun oldular,
Qancıllar da ona baş- əy qıldılar,
Qonaqları sayın yola saldılar,
Əl qaldırma sən özündən böyüyə.

***

Atlı gəldi, at köpük-tər içində,
Yazı sözdür, çırpındıdır, maraqdır.
Bir burlama yazı vardı əlində,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

Tunq yazmışdı, göndərmişdi bir başa,
Yazı gəlib çatasıydı Daryaşa,
Daryaş isə oynarlarla baş-başa,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

«Daryaş, yaman öz yolunu azıbsan,
Yonca yemiş buğa kimi qızıbsan,
Öz boynundan şah dolağı asıbsan,
Mənə yeni, dərin quyu qazıbsan,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

Besyar mənə hər bir şeyi danışdı,
Gəldi gördü, o Mineldən yapışdı,
Mindiyarla o qaynayıb qarışdı,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

Qılıncını yellədirsən belində,
«Vergi» sözü öcə dönüb dilində,
Alpisinsə iti qılınc əlində,
Güc alırsan çovğunundan, selindən,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

Əkbətinə yiyə durmaq çətindir,

Mindiyarda Parsel qurmaq çətindir,
Mənə qara boya vurmaq çətindir,
Tunqu yıxıb, eli qırmaq çətindir,
Yazı sözdür, çırpıntıdır, maraqdır.

Parsdiyar söyləncі

Küsgün görkəm alıb Parsel, Parsdiyar,
Tüstü olmur ac-yalavac yerlərdə,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.
Ildə üç yol, torpaq gərək əkilsin,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.

Boş olanda səs çıxmayır çölməkdən,
Dad olmayır oğurlanmış çörəkdə,
Arı olur, bal olmayır pətəkdə,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.

Oturublar sıra-sıra başçılar,
Üzdə gəzir içlərdəki sancılar,
Ortalıqda təlxək, oynar, falçılar,
Qızıl, gümüş, çini qablar, saxsılar,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.

Daryaş deyir:- Az deyinin, az yetər,
Tapşırıq var, bu baş işə kim gedər,
Çox işdə var, o işlərdə yox dəyər,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.

Biri durur, baş şəltili, qıç axsaq,
-Mən gedərəm – deyir – məni çağırsan,
Mənə tapşır, bu tapşırıq ağırsa,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.
-Sən döyüşdən qayıtmısan heç olmaz,
Yaralısan. Toxda, dincəl, sən bir az,
- Döyüşçüyə, şahım, dinclik yaramaz,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.
Tüstü olmur ac-yalavac yerlərdə,

Yaxşı, olsun, onda eşit Daryaşı,
Məncə darda qoymaz qardaş qardaşı,
Baş aparır orda Tunqər başbaşı,
Yontalansın qabaqcadan baş daşı,
Tutub gətir Parsdiyara dikbaşı,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.

Tüstü olmur ac-yalavac yerlərdə.

Vardır bir də bir tapşırıq, çox incə,
Turpar, Besyar oğurlansın gizlicə,
Gətirilsin Parsdiyara o gecə,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən.
Tüstü olmur ac-yalavac yerlərdə.

Yorulmuşam, usanmışam, mən bu gün...
Turparımı gərək özüm böyüdüm,
Şahlıq çatsın məndən ona büsbütün,
Budur sizə, oturanlar, öyüdüm,
Qarın doyur, göz doymayır yeməkdən
Tüstü olmur ac-yalavac yerlərdə.

Buzər söyləncі

Buzər idi başev adı axsaqın,
Basar olar kim özünə inansa.
O ucadan dedi yola düşəndə,
Basar olar kim özünə inansa.

-Mən özümü Mindiyara yetirrəm,
Başın üzüb Tunqun, işin bitirrəm,
Turparı da, Besyarı da gətirrəm,
Basar olar kim özünə inansa.

Qanlı gədik, qorxunc çökək sıx meşə,
İki toplum birdən gəldi döş-döşə,
Tunq göndərdi Gücdəbiri döyüşə,
Basar olar kim özünə inansa.

Buzər dedi:- Gəldim, görüm Besyari,
Verin mənə Tunqu, bir də Turparı,
Tutuq kimi Parsdiyara aparım,
Basar olar kim özünə inansa.

Gücdəbirin səsi aldı gədiyi,
- Vayzaqlama – dedi- Parsel köpəyi,
Yiydir səndən tunqun bircə kirpiyi,
Sən nəsən ki, bulanlıq su köpüyü,
Daryaş şahın uzdə qanlı örtüyü,
Onun yoxsul başevinin pişiyi,
Basar olar kim özünə inansa.

Buzər dedi:- Çıxsa Turpar ortaya,
Toplum onun önündə diz qatdayar,
Alaq, gedək onu, burdan atdayaq,
Yoxsa Alpis yenə gələr, xortdayar,
Qan eyləyər, yer şaxtadan çatdayar,
Basar olar kim özünə inansa.

Turpar yaraq gəzdirsə də, vuruşmur,
Güləşçidir, ona vuruş yaraşmır,
O çox gəncdir, hər qancılla savaşmır,
Diyar, ölkə işlərinə qarışmır,
Basar olar kim özünə inansa.

-Besyarı ver, öz tərkimə götürüm,
Onu doğma şah ərinə yetirim,
Bu döyüşü başlamadan bitirim,
Basar olar kim özünə inansa.

-Qılınc nədir, dadmamısan sən hələ,
Turpar, Besyar adı çəkmə çox belə,
Ölü, yara apararsan Parselə,
Basar olar kim özünə inansa.
İki ərən əl atdılar yarağa,
Vuruş üçün çəkildilər otlağa.
Ox tuşlandı başa, döşə, qırtlağa,
Qan fışqırdı yara, döndü bulağa,
Basar olar kim özünə inansa.

Gücdəbirin ağır idi topbuzu,
Tutağını batırırdı quduzun,
Qan damırdı kirpiyindən qansızın,
Basar olar kim özünə inansa.

Gücdəbirin ox batmışdı çiyninə,
Işləmişdi ox ikiqat dərinə,
Bir də bir ox yəhərinin gönünə,
Basar olar kim özünə inansa.

Hərdən Buzər tövşəyirdi, aşırdı,
Aşa-aşa yenə coşub daşırdı,
Acığından tez-tez ordu şişirdi,
Qan axdıqca başçı heydən düşürdü,
Basar olar kim özünə inansa.

Bunu görüb Parsdiyarın toplumu,

Ayaqlayıb keçdi qanlı ölümü,
Pozdu susqun düzülüşü, qurumu,
Dəyişdirdi qılınc ilə dözümü,
Basar olar kim özünə inansa.

Vuruşanlar bir-birini söyürdü,
Qılınc vurub öz-özünü öyürdü,
Yaraqsızlar bir-birini döyürdü,
Basar olar kim özünə inansa.

Bu an bir səs eşidildi uzaqdan,
-Mən baxıram bu döyüşə bayaqdan,
Əl saxlayın, durun bir- bir qıraqda,
Mən Turparam, köküm iki dayaqdan,
Mən şah olmaq istəmirəm bu vaxtda,
Düşüb şahlıq Parsdiyarda ayaqdan,
Basar olar kim özünə inansa.
Gedin, deyin ögey atam Daryaşa,
Dirəməsin toplumları başbaşa,
Mən şah deyil, güləş üzrə başbaşam,
Öc olmasın daha qardaş qardaşa,
Basar olar kim özünə inansa.

Buzər dedi:- gəl, güləşək, lap indi,
Görək gücə üstün gələn güc kimdir,
Kim basılsa o basara çəkimdir,
Basar olar kim özünə inansa.

Mənlə gedər olacaqsan basılsan.
Mən olaram Parsdiyarda basarman,
Sən olarsan şahdan sonra ataman,
Basar olar kim özünə inansa.

Turpar, Buzər soyundular, durdular,
Güləşdilər, boyun, bel, qol burdular,
Tərlədilər, bir-birini yordular,
Basar olar kim özünə inansa.

Turpar tutdu, sıxdı, yordu Buzəri,
Gördü Buzər düşüb, ağır tərpənir,
Dik burnunun qıraqları göyərib,
O qaldırdı başı üstə Buzəri,
Basar olar kim özünə inansa.

Buzər dedi:- Yollan, qayıt Parselə,

Işlə, ək, biç, ver elinlə əl-ələ,
Sən özünü yorma, cırma bir belə,
De, şah olmaq istəmirəm mən hələ,
Basar olar kim özünə inansa.

Oturdular yerə bunu görənlər,
Öz-özünə gizli toxdaq verənlər,
Bu döyüşə çox könülsüz girənlər,
Basar olar kim özünə inansa.

***

Buzər döndü üzü qara döyüşdən,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.
Daryaş onu danışdırdı iki gün,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Biləndə ki, Turpar onu saymayıb,
Parsellini o yaxına qoymayır,
Daryaş nədir, ata nədir duymayır,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Deyir, Gərək Tunqər çıxa aradan,
Ona Tanrı gücü verib yaradan,
Qaplandan da güclü olub bu Qaplan,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Ağı verim gərək ona saralsın,
Öz içində yatıb sönüb qaralsın,
Çabalasın yer, göy ona daralsın,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Bir də Turqa bir toy-düyün qurum mən,
Lapdan gəlib daldan onu vurum mən,
Yarı Tanrı zirvəsində durum mən.
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Onda gərək yaxın durum onlara,
Aramızda görünməsin heç ara,
Toy çalınsın, dinsin qopbuz, nağara,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Mən bu sayaq ancaq ona bataram,
Onu Alpis Altyerinə qataram,
Mindiyarın şahlığına çataram,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Onda Turpar gələr öpər əlimdən,
Besyarı da qucaqlaram belindən,
Mən özüm də qurtararam ölümdən,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.
Ancaq Turpar alçaltmışdı atanı,
Necə bir də gedim ona qatdanım,
Bir də məndən üz döndərsə, odlanıb,
Itildərəm, qaldıraram baltanı,
Öldürərəm sarı dimdik çolpanı,
Sağaldaram içimdəki yaranı,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

O düşünüb sıtqayırdı, gülürdü,
Öc içində dirilirdi, ölürdü,
Qorxub hərdən düşüncəyə dalırdı,
Hamı sanır o güclüdür hamıdan.

Qurdağız söyləncі

On il keçdi, yaşa doldu Qurdağız,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.
Ana qurdun südəməri Qurdağız,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Uşaq ikən anasıtək uladı,
Anasının ağzın, burnun yaladı,
Ana qulaq, bu da əl-qul salladı,
Ana qurdu mindi, çapdı, yalladı,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Qurdlar kimi bu da qurdla əyləşdi,
Nərildədi, onlar ilə dilləşdi,
Qurdlar ilə ova çıxdı, əlləşdi,
Böyüdükcə adamlığı bəlləşdi,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Ulartısı yalda, yolda yayıldı,
Kənd evləri diksinərək ayıldı,
Onu görən qız, gəlinlər bayıldı,
Adam idi, o, Qurdağız sayıldı,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.
Qurdağızı sən böyütdün, ana qurd,
Hərdən onu yanlayaraq sən ovut,
Dincliyini itiribdir, elat, yurd,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Qurd olsa da ağaclara dırmaşır,
İlan kimi gülə, kola sarmaşır,
Çaqqallarla ağızlaşır, qarmaşır,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Atılırdı dağdan Ayıgölünə,
Ağacdan da boz ayının belinə,
Döş gərirdi qışın qarlı yelinə,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Çiyni, qolu, boynu, köksü iriydi,
Armud, alma, tut yeməklə diriydi,
Qaldığı yer ana qurdun yeriydi,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Bir gün Turqun yolu düşdü bu yerdən.
Kənndə biri baxdı ona çəpərdən,
Dedi:- Qardaş, görürəm ki, önərsən,
Bizi qurtar lüm-lüt gəzən bir ərdən,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

-Kimdir - dedi:- Turq, o adam yeyəndir,
Yoxsa durub ana, bacı söyəndir,
Ya dəlidir, onu, bunu döyəndir,
Ya lüt gəzib öz-özünü öyəndir,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Qoca dedi:- Qurddur, üzdə adamdır,
Çaparlıqda qurd yanında yalandır,
Qız, gəlini qorxutmaqda yamandır,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

Turqər gəzdi onu yolda çaylaqda,
Gördü bir qız su götürür bulaqdan,
Qız çəkinir, qorxur bir az uzaqda,
Durub ona baxan lüm-lüt çılpaqdan,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

-Adamdır o, adı qalıb Qurdağız,
Qurdlar ilə gəzir çöldə o yalnız,
Ulayaraq qalıb yurdsuz, yuvasız,
Ana südü dib daşıdır körpəyə.

***

Qurdağıza yaxınlaşdı Turq bir az,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.
Balasını güdür gendən ana qurd,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Qurd iy bilir, gəlir, birdən ulayır,
Yaxınlaşır Turqa, quyruq bulayır,
Çökür, onun ayağını yalayır,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Turq tanıyır onu, qaçır dodağı,
On il qabaq qaçırmışdı uşağı,
Uşaq indi gəzir igid sayağı,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Qurdağızı, qurdu bir-bir öyür o,
- Qoca, buna paltar gətir-deyir o,
Əldən alıb çörək, bişmiş yeyir o,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Turq gəzdirir kənddə ana, balanı,
Tumarlayır hərdən dilsiz ananı,
Gələn onun dörd yanına dolanır,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Deyir:- hərdən dilsizləri haqlayın,
Geyindirin, onu kənddə saxlayın,
İşdə-gücdə, kənddə, çöldə yoxlayın,
İsinişin, ona könül bağlayın,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Ana qurda «ana» deyin görəndə,
Tumarlayın ona çörək verəndə,
Siz qorxmayın, durun onun böyründə.
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Mənim iki anam vardır, qoşadır,
Biri qurddur, ikincisi anamdır,
Ata arxa, anam isə inamdır,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Evdə, çöldə onun yerin gözləyin,
Onu yarıtanrı sayın, bəsləyin,
Sevin onu, «ana» deyib səsləyin,

Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

Baxıb hərdən bərk gülürdü Qurdağız,
Sanki artıq dil bilirdi Qurdağız,
Gah qaçırdı, gah gəlirdi Qurdağız,
Qurd dilsizdir, dil bilməsə, iy bilir.

***

Bir ay qaldı, toy düyünü gördü Turq,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.
Ayrılanlar, sevişənlər görüşdü,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Pisdir düyün düyün üstə düşəndə,
Ağlar ağlar qalan gözlər şişəndə,
Acı sözlə eşənəyi eşəndə,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Var qudurğan, zəngin, varlı, var yoxsul,
Sən yoxsulun əlindən tut, ay oğul,
Onlarilə qal yenidən sən doğul,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.
Sağ olsunlar dolanışa gələnlər,
Var olsunlar el yolunda ölənlər,
Çörəyini yoxsul ilə bölənlər,
Ac gözlərə acı-acı gülənlər,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Istəyirsən sağ olasan, çox əlləş,
Dolanışı gözəlləşdir, gözəlləş,
Gözəlliyin özlüyündə özəlləş,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Tanrı baxdı, çalhaçala, çatçata,
Dedi, sağ ol, yarıtanrı Turq ata,
Dedi:- Oğul, sən çox tuşsan bu ada,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Sən pislərin burunların ovursan,
Sən Alpisi o yerlərdən qovursan,
Yer üzündə sən olubsan Ər Alpan,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Alpis tərsdir, səni görcək şaşır o,
Cızığını keçib tez-tez aşır o.
Kimsəsizə qarşı qalxır coşur o,

Yanğın salır, köpüklənib daşır o,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

Yer üzündə hələ çoxdur qan- qada,
Yenə at çap, gir çovğuna, gir oda,
Gözlər səni dara düşmüş çox adam,
Sən hər şeyi yoluna qoy Turqata,
Çətin işdən yapış ər ol, düyün aç.

XXVII QAPI. Muğdiyar söyləncі

Əkbətəndən Buzboğaza bir ay yol,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.
Qumdur iki Çayarası, çökəkdir,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.
Burdan ora, ordan bura köçürlər,
Otla birgə əkiləni biçirlər,
Oturağa ildə bir yer seçirlər,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Muğeldə də yaşıl çöllər sozarıb,
Ot seyrəlib, sürü, ilxı azalıb,
Yaylaq, qışlaq otsuz qalıb, bozarıb,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Qarçiçəkdən sonra Muğel çökübdür,
Qıtlıq çapıb Muğdiyarı sökübdür,
Alpis burda acıqanlıq əkibdir,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Orda Çinel töküb neçə alayı,
Geri alıb Mindiyardan Çinçayı,
Qalxıb göyə Minellinin harayı,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Turqər sayır bir-bir gecə-gündüzü,
Acığından göyəribdir üz-gözü,
Göndərmişdir Çinçay yurda yardıma,
Gücdəbiri, Dəmirqızı, Ağüzü,
Əl çatmazdır ölkə böyük olanda.

Qocalsa da Ağüz hələ qıvraqdır,
Mindiyarın bayrağına dayaqdır,
O bicləmə işlərində oyaqdır,
Döyüşlərdə çox ərəndən qabaqdır,